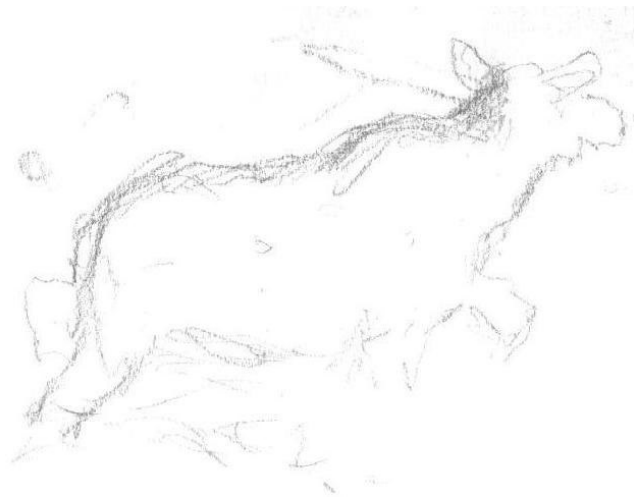

Högskolan Kristianstad
Landskapsvetarprogrammet
LVP440, Uppsatskurs 5 poäng
Handledare: Joachim Regnell
VT 2006

STORA STYGGA VARGEN

och Lilla vargen

Annelié Ohlsson

Innehållsförteckning

1. INTRODUKTION.....	3
1.1 "Det var en gång..."	3
1.2 Bakgrund och Syfte	4
2. MATERIAL OCH METODER	8
2.1 Litteratur	8
2.2 Intervjuer.....	9
2.3 Hemsidor	12
2.4 Film.....	12
3. RESULTAT OCH DISKUSSION	13
3.1 Fråga 1.....	14
3.2 Fråga 2.....	16
3.3 Fråga 3.....	17
3.4 Fråga 4.....	18
3.5 Andra ämnen.....	19
4. TILLKÄNNAGIVANDE	21
5. SAMMANFATTNING.....	23
6. KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING.....	25
6.1. Tryckta källor.....	25
6.2. Muntliga källor.....	26
6.3. Internet	26
6.4. Kartmaterial	27
6.5. Övriga källor	28

1. Introduktion

1.1 "Det var en gång..."

"Där låg mormor och hade dragit mössan djupt ner i ansiktet, och hon såg så besynnerlig ut, tyckte Rödluvan.

'Men mormor, vad du har stora öron!'

'Så mycket bättre kan jag höra dej.'

'Och vilka stora ögon!'

'Så mycket bättre kan jag se dej.'

'Och mormor, vilka stora händer!'

'Så mycket bättre kan jag ta fatt dej.'

'Men mormor, ett så rysligt stort gap du har!'

'Så mycket bättre kan jag äta upp dej!'

Bild 1. Lek eller allvar? Genom leken får individen bland annat sin plats i flocken, både hos hund och varg.

Och knappt hade vargen sagt det, förrän han tog ett språng ur sängen och slukade Rödluvan."¹

Namnet på uppsatsen hittas även den i sagans värld. Här lever Stora stygga vargen eller som han också kallas, Zeke Varg, med sin son Lilla Vargen. Pappan är en elak, slug varg, som försöker fånga en skock hönor för att äta upp dem. Lilla Vargen däremot är en snäll och hjälpsam liten varg.²

Det var här som mina första funderingar kring vargen startade. Är vargen "elak" eller "snäll"?³ Eller båda delarna? Att vargen inte framställts på ett positivt sätt i historien ligger den till last.⁴ Trots detta har en bakomliggande fascination gjort att nyfikenheten, att vilja lära mig mer om detta djur, vunnit över rädslan. De två år jag bodde i Orsa Finnmark, i början på 1990-talet, spenderade jag all ledig tid med att leta efter rovdjursspår. Det jag såg var kanske ett tassavtryck i snön men inget mer. Och när en björn för en gångs skull, i sakta mak, gick över gårdsplanen satt jag på utedasset i godan ro och missade därför hela kalaset.⁵

¹ Det Bästa, *All världens sagor*, Rödluvan, 1968, s. 189. Denna klassiska barnsaga omnämns redan 1023 e: kr i en lärobok för Domskolans i Liège i Frankrike.

www.ne.se.ezproxy.bibl.hkr.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=297875&i_word=r%f6dлуvan,060423,18.50

² Disney Walt, *Kalle Anka & Co.* Den kompletta årgången 1948, Egmont Serieförlag, Malmö, 1998, s. 24ff

³ Läs även insändare i Aftonbladet, Debatt/Insändare, Skogsmulle, Karlskrona, *Varg ska inte skjutas* – ett intelligent djur, 051224. Jansson Hans, *Naturens hämnd på korkade människor*, 060112, s. 28. "Dalmas", *Snäll?*, 060510, s. 32.

⁴ Detta tas också upp i Sjölander-Lindqvist Annelie, *Den är ju inte i fårhagen på studiebesök* – Om lokala perspektiv och uppfattningar om varg och svensk rovdjurspolitik, Rapport 2006:1, CEFOS, Göteborg 2006, s. 50.

⁵ Orsa Finnmark är skogarna framför allt norr om Orsa i Dalarna. Känt för att vara ett björnrikt område.

1.2 Bakgrund och Syfte

Den skandinaviska vargstammen betecknas som ”akut hotad” på Artdatabankens rödlista⁶ och idag följer Naturvårdsverket den proposition som antogs 1/7 2001, och som Sveriges riksdag antagit, som en följd av vårt medlemskap i EU, för bevarandet av våra rovdjur. ”I propositionen redovisar regeringen en sammanhållen rovdjurspolitik för att säkerställa att de fem rovdjursarterna björn, järv, lo, varg och kungsrör långsiktigt finns kvar i den svenska faunan” och ” För arter som ännu inte nått sådana antal att deras överlevnad kan anses säkrad i ett längre perspektiv, dvs. varg och järv, fastställs etappmål i stället för miniminivåer. Innan etappmålen är uppnådda bör skydds jakt tillåtas endast i mycket begränsad omfattning”. För varg är målet 20 föryngringar per år.⁷

Bakgrunds information om vargen är viktig för förståelsen. Vargen är ett rovdjur och som Anders Kråik, renägare i Vemdalen, uttrycker det: ”Rovdjur lever ju inte på att äta grönsaker precis. De lever på att döda andra djur.”⁸ Något som är viktigt att förstå.

Uppdelningen i varg och hund verkar ha inträtt för cirka 12 000 år sedan när människan tämjde den första vargen, för att ha som jaktkamrat. Naturfolken, till exempel indianer, har ofta dyrkat vargen för dess fantastiska jaktförmåga och för dess likheter med människan. Vargen lever i par, samarbetar med medlemmarna i sin flock under bland annat jakt och omhändertagandet av valpar, samt har ett starkt ledarskap.⁹

I Sverige har vi nominatrasen den grå vargen, som räknas till den skandinaviska vargstammen. Den lever i huvudsak i gränstrakterna mellan Sverige och Norge. Denna art rör sig över hela norra halvklotet men kan i bland annat Nordamerika även bestå av både vit och svart varg. Ofta förväxlas vargen med tamhundar av olika slag, bland annat Gråhund och Siberian Husky, något som gör att man tror att vargen rör sig nära människan.¹⁰

Vargen är stor, uppåt 90 cm i mankhöjd, och lämnar spår på upp till en decimeter i avtryck. Vargens ylande är vida känt och är en del av vargarnas kommunikation sinsemellan. Andra signaler de använder sig av är skällande, kroppsspråk samt urin- och kraftmarkeringar.¹¹

⁶ www.artdata.slu.se/rodlista/Artsida.cfm, 060507, 13.35.

⁷ www.regeringen.se/content/1/c4/12/76/c6ba0dfe.pdf, 060504, 11.20. För en förenklad version läs Naturvårdsverket, *Naturvård i förändring*, Edita AB, Stockholm 2006, s. 22f. En föryngring är att en tik fått valpar. Oavsett hur många valpar så räknas det som en föryngring.

⁸ Muntligt, Kråik Anders, renägare i Handölsdalens sameby, Vemdalen, Härjedalen/Jämtland, 060503.

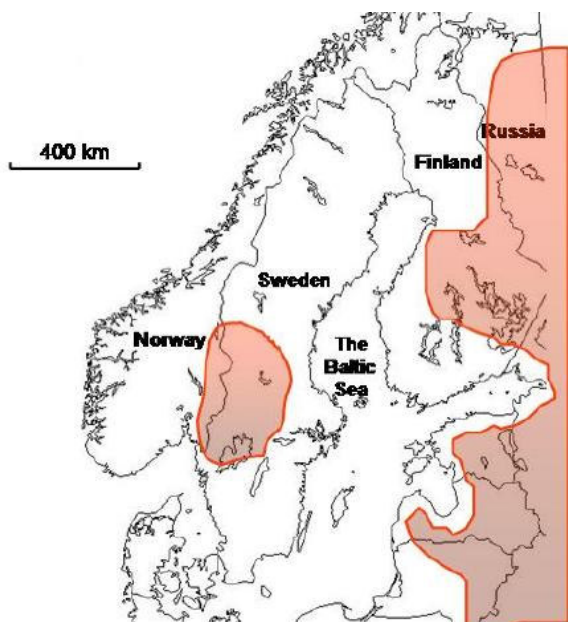
⁹ Pugnetti Gino, *Hundar*, PA Nordstedt & Söners Förlag, Stockholm 1982, s. 11ff. Persson, Sand, 1998, s. 8ff, 89ff.

¹⁰ Se vidare på till exempel www.artdata.slu.se/rodlista/Faktablad/cani_lup.PDF för noggrann artbeskrivning. 060506, 08.00. Nominatras är den första art som beskrevs, i detta fall av Carl von Linné. Muntligt Amundin Mats, vargkoordinator för djurparksvargar i bland annat Sverige, 060519.

¹¹ Persson Jens, Sand Håkan, *Vargen - Viltet, ekologin och människan*, Svenska Jägareförbundet, Spånga 1998, s. 24ff.

Vargens revirstorlek varierar bland annat efter tillgången på föda och med hjälp av olika spårningsmetoder har man funnit revir på mellan 800 – 2000 kvadratkilometer.¹²

Vargen har länge varit jagad och i perioder har man nästan utrotat den med hjälp av olika fällor, gift och avlivande av valpar, något man kan läsa om i trilogin ”Ordbok över folkmålen i Övre Dalarna” av Lars Levander och Stig Björklund.¹³

Figur 1. Vargens utbredning i Norden samt gränsdragningen för den finskryska populationen.

Källa: Liberg Olof, *Genetic aspects of viability in small wolf populations*, Rapport, Naturvårdsverket, Stockholm 2002

På 1200-talet framställde katolska kyrkan vargen som djävulen, något som spädde på varghatet ute i Europa.¹⁴ I Sverige var det under något århundrade även lag på att varje gård skulle ha sin egen vargfälla och att man gick man ur huse för att gå med i vargdrev.¹⁵ Under perioden efter pesten började Sveriges allt större befolkning flytta till områden där vargen tidigare kunnat jaga fritt. Konkurrensen om maten ökade vilket gjorde att vargarna sökte sig till mer lättfångade byten, nämligen tamboskapen.

År 1647 infördes skottpengar på varg och de följande 300 åren ökade förföljandet, ända fram till fridlysningen 1965.¹⁶ Vargpopulationen har alltid gått upp och ner i antal individer beroende på tillgången på bytesdjur men också beroende på hur intensivt den jagats. Under

¹² www.de5stora.com/omrovdjuren/varg/fakta/index.asp, 060429, 08.30. Muntligt, Wikenros Camilla, Grimsö forskningsstation, 060503. Hennes examensarbete, *Wolf winter predation on moose and roe deer in relation to pack size*, kan läsas på www.de5stora.com/illustrationer/fil_20041123132025.pdf. 060516, 20.15.

¹³ Se även Blanco, Juan Carlos et al., *Wolf response to two kinds of barriers in an agricultural habitat in Spain*, *Canadian journal of zoology* nr 5, 2005, s. 313. Kaartinen Salla et al., *Finnish wolves avoid roads and settlements*, *Annales zoologici Fennici* nr 5, 2005, s. 523.

¹⁴ www.de5stora.com/omrovdjuren/varg/historia/index.asp, 060429, 08.30.

¹⁵ Dagens Jaktlag (1987:259) hette tidigare ”Huru skadedjur må fällas, så ock skall och vargagårdar hållas böra”. Se Hermansson Gabriella, Huvudredaktör, *Sveriges Rikes Lag*, Byggningsbalk, 23 kap, Jaktlag (1987:259), utgivare Gregow Torkel, Norstedts Juridik, Stockholm 2005, s.552.

¹⁶ www.regeringen.se/content/1/c4/12/76/c6ba0dfe.pdf, s. 13, 060515, 21.00.

1900-talets första hälft dödade över 1000 vargar i Sverige, nästan 8 gånger så mycket varg som vi har sammanlagt idag, och under tidigt 1970-tal troddes vargen vara utrotad från vårt land. Men vintern 1975/76 fann man spår längs Piteälven av varg som troddes komma från länderna i öst.¹⁷

Numera har vi en etablerad vargstam om cirka 130 individer, i framför allt Värmland, Närke och Dalarna. Spridning av flockarna finns dock även utanför dessa tre landskap.¹⁸ Denna stam kommer ursprungligen från de tre individer som etablerade sig i Mellansverige i mitten av 1970-talet. Detta i sin tur har lett till att släktskapet mellan de olika individerna är nära. På grund av att få invandrande vargar lyckas ta sig ner genom norra Sverige, den senaste 1991, är inaveln ett stort problem. Det senaste är missbildningar på skelettet och numera görs dna-analyser löpande för att forskarna skall kunna följa utvecklingen.¹⁹

Debatten om utsättning av varg rasar högt då Naturvårdsverket anklagas för att i hemlighet ha satt ut de individer som ligger till grund för dagens vargstam. Olika åsikter talar för eller emot detta resonemang men det är denna misstanke som, än idag, gör att frågan om utsättning av nya individer är så infekterad.²⁰ Trots allt har man kommit fram till att vi behöver vargen i vårt landskap. Inte bara som landskapsomvandlare utan även av estetiska skäl.²¹

Efter att ha utrotat vargen i bland annat Yellowstone Nationalpark i USA, under 1930-talet, ökade antalet sjuka, skadade och gamla djur i området. Något som i längden störde det ekologiska samspelet i regionen då klövdjursstammarna ökade oreglerat. 1995 togs ett lyckat politiskt beslut om återinplantering av varg i nationalparken och sedan dess har man fortsatt sätta in varg, inte bara i nationalparken utan även på andra ställen, för att hålla vargstammarna starka och friska.²²

Detta har fastnat hos mig och jag har länge gått och väntat på att Naturvårdsverket ska börja sätta ut nya vargar i våra svenska skogar. Vargar med nya, friska gener, som kan rätta till inavelsproblemen.²³ Men inget händer trots att insatser har gjorts, och fortfarande görs, för många andra djur som är hotade på olika sätt. Man föder upp och sätter ut nya djur i naturen, man har byggt storkbon på Skånelängor, hängt upp ugglehokar och försökt rädda

¹⁷ Persson, Sand, 1998, s. 12, 17ff.

¹⁸ Persson, Sand, 1998, s. 8ff. Svenska Jägareförbundet, Svenska Jägareförbundets handlingsplan för varg, Spånga 2005, s. 2. Sjölander-Lindqvist, 2006, s. 13ff. Muntligt Rapp Mats, vargspårare på bland annat Länsstyrelsen i Dalarna, 060503, som säger att antalet gäller vintern 2005/06 och är ett preliminärt antal då sammanräkningen inte är klar.

¹⁹ www.artdata.slu.se/rodlista/Faktablad/cani_lup.PDF. Persson, Sand, 1998, s. 61ff. Muntligt Liberg Olof, Viltforskare på Grimsö Forskningsstation, 060503.

²⁰ Persson, Sand, 1998, s. 17ff.

²¹ Muntligt Liberg, 060503.

²² Producent Landin Marianne, *Naturen* med Bo Landin, TV4, 001207. 20.00 (Yellowstone NP) samt 001221, 20.00 (Forskarna). Elander Magnus et al., *Rovdjur*, Bokförlaget Max Ström, Stockholm 2002, s. 46ff.

²³ Läs vidare om inavelsproblem i små vargpopulationer i en artikel i *Biology Letters*, nr 1, Liberg Olof et al, *Severe inbreeding depression in a wild wolf (Canis lupus) population*, London 2005, s. 17ff.

havsörnen.²⁴ Exempel finns i en mångfald nästan lika stor som den biologiska, men för vargen görs inga sådana insatser, utan i riksdagsbeslutet står det att en ”naturligt invandrad vargstam”²⁵ ska få finnas i Sverige.

I våra djurparker finns en genpol från den gamla, inhemska, svenska vargstammen, som skiljer sig från den stam som lever vilt i skogarna, och som skulle kunna sättas ut för att på sikt rätta till de inavelsproblem man nu har.²⁶ Mats Amundin, på Kolmårdens Djurpark, bekräftar att djurparksvargarna har en annan genpol än de vilda. Med hjälp av en stambok följer man alla vargarna i djurparkerna. Detta efter kraftig inavel som på 1980-talet resulterade i en helt blind valp. Idag sker utbyte med en varg i varje generation, det vill säga att en ny varg förs in vart 6-8 år. Utbytet sker inte bara mellan de svenska djurparkerna utan även med djurparker ute i Europa. Att denna stam därmed är genetiskt starkare än den vilda är otvetydigt. Genetisk förvaltning är också ett av de ämnen som diskuteras i samarbetet mellan djurparkerna och forskarna.²⁷ Detta leder fram till syftet med denna uppsats vilket är att belysa vargens ställning i Sverige genom att söka svar på följande frågor:

- 1) Varför sätter man inte ut nya vargar för att få en bättre genpol i den redan befintliga vargstammen?
- 2) Är det ett medvetet val av de svenska myndigheterna?
- 3) Kan man ha varg i renbetesområdena?
- 4) Kan man få det att fungera praktiskt med varg i Sverige?

Bild 2. Är det bara så här vi vill se vargen i framtiden, bakom stängsel?
Foto taget i Skånes Djurpark 060424.

²⁴ Läs vidare om olika räddningsprojekt, till exempel havsörnen, på www.snf.se, 060430.

²⁵ www.regeringen.se/content/1/c4/12/76/c6ba0dfe.pdf, 060506, 07.30.

²⁶ Muntligt, Lindström Johan, Djuransvarig på Skånes Djurpark, 060424. Genpol: det vill säga att de, i det här fallet, har en annan genuppsättning än en annan stam har.

²⁷ Muntligt Amundin, 060519.

2. Material och Metoder

Att skriva om vargen kan vara både lätt och svårt. Litteratur finns i överflöd, både vad gäller facklitteratur och mer lättlästa historier. Likaså finns en mängd olika intresseorganisationer varav jag valt att kontakta ett fåtal.²⁸ Det gäller att sälla för att inte få ett oöverkomligt arbete på halsen. Vad är det egentligen jag vill veta och var kan jag hitta denna information? Centrerat av arbetet har visat sig vara viktigt även om en viss allmän bakgrundsinformation kan tyckas vara nödvändig för att uppsatsen ska flyta bättre.

2.1 Litteratur

Under rubriken "Bio Sciences", på bibliotekets databas, skrevs sökorden "wolf" och "prey" in på abstract-sökning, vilket resulterade i över 8000 artiklar. En närmast omöjlig siffra att läsa sig igenom. En ny sökning med orden "wolf", "prey" och "landscape" gjorde att antalet artiklar, för dagen, sjönk till ett tiotal. Av dessa tio valdes tre, som ansågs näraliggande antingen i ämne eller geografiskt: 1) *Severe inbreeding depression in a wild wolf (Canis lupus) population* av Olof Liberg et al. 2) *Finnish wolves avoid roads and settlements* av Salla Kaartinen et al. samt 3) *Wolf response to two kinds of barriers in an agricultural habitat in Spain* av Juan Carlos Blanco et al. Alla tre behandlar den i Sverige aktuella gråvargen²⁹ men inom olika ämnesområden. Olof Libergs et al. arbete behandlar ämnet inavel inom den vilda vargstammen. De båda sista, av Salla Kaartinen et al. och Juan Carlos Blanco et al., behandlar vägar, floder och samhällen som hinder i vargstammarnas vardag samt hur de reagerar på dessa olika hinder. I Finland har ett barrskogsdominerat område valts ut och i Spanien ett jordbruksdominerat område.

Nationalencyklopedin på nätet är även den en bra källa, bland annat för förklaring av fackuttryck som ingår i uppsatsen. Här fick jag till exempel svar på skillnaden mellan en kvalitativ och en kvantitativ undersökning. Men här hittade jag också information om lättare ämnen som Zeke Varg och Rödluvan.³⁰

I dagens moderna samhälle hänvisas vi allt mer till att leta information på nätet via olika hemsidor, istället för i broschyrer, artiklar med mera. Detta var fallet med Naturvårdsverket som, flera gånger under vårt samtal, hänvisade mig till deras hemsida.³¹

²⁸ Andra är till exempel Skandulv och FjällMistra, som är organisationer som kan svara på frågor om varg. 060509, 22.45.

²⁹ I de skandinaviska och ryska populationerna finns endast gråvarg, något som hänvisar till vargens färg. Jämför med Nordamerikas gråa, svarta och vita vargar.

³⁰ www.ne.se. 060424, 18.50.

³¹ www.naturvardsverket.se. 060515, 18.45.

Kontakt via mail har visat sig vara vanligare än den normala brevkontakten, något jag upplevde hos bland annat TV4, när jag sökte information om *Naturen* som de sände under några år runt millennieskiftet.³²

Via "www.eniro.se" kunde jag hitta telefonnummer till de personer jag sökte i samband med läsandet av boken *Rovdjur*. Här kan jag nämna rovdjursspåraren Mats Rapp i Leksand, Camilla Wikenros, doktorand på Grimsö Forskningsstation, och Anna-Marja Kaddik, renägare i Grans sameby.

Förutom de redan tidigare nämnda artiklarna har jag använt mig av både mer faktaliknande böcker som *Vargen - Viltet, ekologin och människan*, Svenska Naturskyddsföreningens medlemstidning *Natur*, men även av lättare litteratur som sagor och serietidningar. Att jag använt mig av den senare gruppen kan tyckas kontroversiellt men min tanke var att här hitta exempel på hur vargen framställs i sagor och berättelser eftersom det påverkar människors syn på djuret.³³

Andra inslag jag använt mig av är de insändare och artiklar som jag funnit i dagspressen och som berör varg eller rovdjur på något sätt. Dessa artiklar är oftast sensationella och kanske inte alltid sanningsenliga varför jag inte använt mig av dessa i någon större utsträckning.

2.2 Intervjuer

Jag har gjort en fallstudie av vargen där jag använt mig av en blandning av kvantitativ och kvalitativ, en så kallat halvstrukturerad, undersökning.³⁴

Jag har en kvantitativ utgångspunkt i form av några fasta frågor, kompletterad med följdfrågor. Samma frågor, visade det sig, kunde inte ställas till varje respondent då inte alla hade samma möjlighet att svara på grund av olika intressen och utbildning. Då antalet intervjuade endast är ett litet antal kan de inte betraktas som något statistiskt underlag.

I den kvalitativa delen av intervjun använde jag, förutom de fasta frågorna, improviserade frågor som arbetsverktyg för att få en relation till mina respondenter. Det visade sig i flera fall att intresset för respondenternas vardag var lika viktigt som något annat.

En majoritet av intervjuerna har skett via inspelade samtal över telefon. Ett personligt möte hade varit att föredra då det personliga mötet i sig har stor betydelse. Men i dessa fall hade det inneburit ett resande över mer än halva Sverige, vilket inte tiden medgav till. Att ha materialet inspelat på band var ett bra alternativ då jag har kunnat lyssna på samtalen flera gånger för att

³² planeringsinfo@tv4.se, Andreasson Malte, 060506.

³³ Se Käll- och litteraturförteckning längst bak i arbetet för adresser.

³⁴ Nilsson Bo, föreläsning Högskolan Kristianstad, 051007.

reda ut eventuella missförstånd, på grund av till exempel dialektuttal. Tyvärr upplevde jag att flera av respondenterna spände sig när de visste att de spelades in. Det finns en rädsla i att säga något som senare kan komma att användas mot sig. Detta gav en minskad öppenhet i samtalen, respondenterna sa kanske inte alltid det de innerst inne menade eller tänkte, istället kunde detta komma efteråt när bandspelaren var avstängd. Trots detta så upplevde jag våra samtal som mycket positiva och alla respondenterna delade villigt med sig av sina kunskaper och den erfarenhet de själva hade av varg. Detta var också en anledning till att jag valt intervjumetoden, att samtala om ett så allvarligt ämne som vargen kan ge så mycket mer än bara litteratur. En brist i arbetet kan vara att jag inte har lyckats få med en person som är riktigt negativt inställd till att ha varg i Sverige.³⁵

Under samtalens gång har ibland namn på olika personer dykt upp som jag blivit rekommenderad att ta kontakt med, inom det aktuella ämnet, varav Mats Amundin på Kolmårdens Djurpark var en. Vårt samtal, som även det skedde via telefon, är det enda samtal jag inte har inspelat på band. En nackdel med detta är att jag inte kan citera ett uttal från honom och vara säker på att det var exakt så han sa. Jag kan inte heller verifiera att det jag skriver är något som han verkligen sagt. Det positiva var att jag här inte upplevde den reservation som de andra respondenterna utstrålat, utan istället flöt samtalet lätt och utan rädsla för baktankar.

Jag har pratat med myndighetspersoner, forskare, renägare, rovdjursspårare och djurparkspersonal. Vissa personer har jag läst om i annan litteratur och velat ta kontakt med för att se om de ändrat inställning om vargen under de år som gått. Detta gäller renägarna Anna-Marja Kaddik, Anders Kråik och rovdjursspåraren Mats Rapp, som jag läst om i boken *Rovdjur*. De övriga, forskare, myndighetspersoner och djurparkspersonal, är sådana personer jag blivit rekommenderad att prata med då de besitter kunskap att kunna besvara mina frågor på bästa sätt. Nedan följer en kort presentation av respondenterna som kan vara av godo för att få en liten bakgrund till personerna bakom namnen.

Mats Amundin, Kolmårdens djurpark, är vargkoordinator för alla djurparkerna i Sverige. Han för gemensam stambok över alla vargarna och då vargar från Sverige numera finns i djurparker i Norge, Finland, Lettland, Tyskland, Holland och Skottland så omfattar stamboken mellan 170-200 individer som kartläggs och följs. Detta med tanke på inavelskoefficienten.³⁶

³⁵ Se vidare Arnstberg, Karl-Olov, *Fältetnologi*, Carlsson Bokförlag, Stockholm 1997, s. 51ff, om olika intervjumetoder. Se även www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_sect_id=234260&i_history=2 samt www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_sect_id=234209&i_history=3 för ordförklaringar. , 060423, 18.50

³⁶ Muntligt Amundin, 060519. Inavelskoefficienten, det vill säga graden av inavel.

Claes Hallander, handläggare på viltvårdsenheten på Naturvårdsverket i Stockholm, har delgett mig myndigheternas syn på varg i landet. Det är Naturvårdsverket som säger ja eller nej till skyddsjakt på bland annat varg. De fullföljer de lagar som finns för våra rovdjur och som riksdagen står bakom.³⁷

Niklas Holmqvist, biolog på Svenska Jägareförbundet i Nyköping, är en av dem som jobbar med att ge objektiv information om bland annat rovdjuren till de som så efterfrågar, vare sig det är privatpersoner, företag eller olika myndigheter.³⁸

Anna-Marja Kaddik är renägare i Grans sameby i Sorsele Kommun i Västerbotten. Byn består av cirka 10 renskötsel företag och är den nordligaste samebyn i Västerbotten. Under en period övergick byn till islandshästar för att skona både sig själva, renarna och naturen från de förslitningar de utsätts för av skotern. Tyvärr höll inte detta koncept i längden. I denna sameby finns inga stationära vargar utan bara någon kringströvande varg då och då.³⁹

Anders Kråik är renägare i Handölsdalens sameby i Vemdalen, på gränsen mellan Härjedalen och Jämtland. Denna by har runt 6000 renar fördelade på 10-12 olika personer. De har varg på besök då och då, vilka ställer till problem.⁴⁰

Olof Liberg är viltforskare på Grimsö forskningsstation, Riddarhyttan i Västmanland, som är kopplat till Sveriges Lantbruksuniversitet i Uppsala. Han är en av de stora inom vargforskningen och hans namn syns överallt, från faktagranskning till rapporter om inavelsproblem på varg. Han är också en av dem som ligger bakom Skandulv, en svensknorsk organisation, som sysslar med vargforskning i Skandinavien.⁴¹

Johan Lindström är djurförman på Skånes Djurpark i Höör, där han arbetat i 17 år. Han är ansvarig för alla djuren på djurparken och har cirka 20 personer anställda under sig. Johan är även jägare.⁴²

Mats Rapp, Leksand, Dalarna. Han har spårat varg i cirka 15 år och sedan 3-4 år tillbaka arbetar han som varginventerare på Länsstyrelsen i Dalarna. Han utbildar även andra till spårare. En dalmas som inte är jägare.⁴³

Camilla Wikenros är doktorand på Grimsö forskningsstation, Riddarhyttan, SLU. Innan hon blev doktorand följde hon en flock vargar under nästan en hel vinter för att se vilka byten de fällde och hur ofta, samt hur stort revir de hade.⁴⁴

³⁷ Besök deras sida www.naturvardsverket.se.

³⁸ Besök deras sida www.jagareforbundet.se.

³⁹ www.sorsele.se/default.asp?pageid=3222 grans sameby. Muntligt Kaddik Anna-Marja, renägare i Grans sameby, Sorsele kommun, Västerbotten, 060503.

⁴⁰ Muntligt Kråik, 060503, kontakt med olika samebyar kan fås via www.same.net/.

⁴¹ Grimsö forskningsstation se grimso.nvb.slu.se/. Skandulv se skandulv.nina.no/. 060502, 05.30.

⁴² Gå in och läs mer om Skånes Djurpark på www.skanesdjurpark.se/. 060502, 05.45.

⁴³ Muntligt Rapp, 060503.

Att intervjuer är en ovärderlig källa till kunskap är verkligen sant. Men de är också en källa till ökad förståelse för andras situation och de problem som kan uppstå när ett omtvistat rovdjur, som vargen, rör sig i närheten av hem och tamboskap. Alla har en åsikt eller en tanke de vill lufta och få ett gensvar på, något som präglade flera samtal om detta rovdjur. Samtliga har medgett att deras namn och yrke får användas i uppsatsen.

2.3 Hemsidor

Internetsidor som använts i detta arbete är bland andra Naturvårdsverkets hemsida. I detta sammanhang finns mycket användbar information som till exempel vidarelänkning till andra hemsidor. Här hittade jag bland annat en direktlänk till rapporten om *Sammanhållen rovdjurspolitik*, något som förde mig vidare till Regeringens hemsida.⁴⁵

”De 5 stora” hittade jag av en slump via ”JärvZoos” hemsida. Här finns fantastiska bilder på våra rovdjur och mycket matnyttig information, bland annat om vilka böcker utgivarna använt sig av och vilken faktagranskare de anlitat. Att jag är det femte rovdjuret var intressant. Tanken med sidan är att ge objektiv information om våra rovdjur.⁴⁶

Grimso forskningsstation är kopplad till Sveriges Lantbruksuniversitet i Uppsala. Här sker olika sorters forskning, bland annat om våra rovdjur. På hemsidan kan man även få information om, till exempel, fågelinfluensan.⁴⁷

Svenska Jägareförbundets hemsida är en av få som jag inte hänvisats till i ett samtal. Istället blev jag erbjuden ett hemskick med broschyrer samt Annelie Sjölander-Lindqvists rapport, som jag kunde ha användning för under arbetets gång. Detta till trots har en snabbvisit på hemsidan givit mig både en bokrecension och veckans bild.⁴⁸

2.4 Film

Jag har här använt mig av två filmer ur serien *Naturen* – med Bo Landin, som gick på TV4 under några år runt millennieskiftet. Dessa två omhandlade bland annat inplantering av varg i Yellowstone Nationalpark efter att den varit utrotad i området under lång tid, samt de följer detta hade. Trots att detta är ett område utan daglig mänsklig aktivitet, i form av jordbruk,

⁴⁴ Camilla Wikenros arbete heter *Wolf winter predation on moose and roe deer in relation to pack size* och kan läsas på www.de5stora.com/illustrationer/fil_20041123132025.pdf, 060522, 06.30.

⁴⁵ www.naturvardsverket.se, www.regeringen.se/content/1/c4/12/76/c6ba0dfe.pdf, 060506, 07.30.

⁴⁶ www.de5stora.se, www.jarvzoo.se, 060503, 06.40.

⁴⁷ grimso.nvb.slu.se/, 060503, 06.30.

⁴⁸ www.svenskajagareforbundet.se, 060504, 19.45.

skogsbruk eller dagligt boende, kan de resultat de kom fram till vara av intresse även i ett relativt tätbeott land som Sverige.⁴⁹

Den andra filmen följer några vargforskare som levt tillsammans med en vargflock under ett antal år, samt de resultat de kom fram till i sin forskning och som ledde till utsättning av varg med hjälp av Nez perceindianerna i Idaho.⁵⁰

3. Resultat och Diskussion

Resultaten i uppsatsen grundar sig inte på en statistiskt relevant undersökning under en längre period eller med ett större antal människor i ett utvalt område. Däremot har jag försökt få tag i människor inom ett så brett spektrum som möjligt, inom vargforskningen, samt människor som på ett eller annat sätt berörs av vargen. Jag har valt att ta kontakt med flera av dem som förekommer i boken *Rovdjur*. Detta för att jag här kunnat läsa om deras dåvarande ställning i frågan och därmed hade möjlighet att följa upp detta med en egen undersökning. En brist i arbetet är att kontakt med lantbrukare⁵¹, som också är en stor grupp som är berörda av vargen, inte har kunnat genomföras. Här har en tidsbegränsning varit avgörande för förarbetet.

De resultat jag fått fram under studien visar att de intervjuade vill ha varg i Sverige, vilket inte skiljer sig från deras tidigare åsikter, men att det i vissa områden är praktiskt omöjligt på grund av, till exempel, renbetning. Förutom lantbrukare så är samer och jägare de två grupper som ser ut att vara mest påverkade av vargarnas levnad.

Den första gruppen berörs för att vargarna då och då, i perioder, konsumerar samernas renar. Detta är något som ställer till stora problem då det är en kostnad involverad. Ersättningen utgår för antal föryngringar i området, som en engångssumma. För en vaja ligger ersättningen idag på cirka 2000 SEK, vilket inte täcker den kostnad det innebär att köpa en ny. Att förlora en vaja innebär även att man förlorar de kalvar hon skulle ha fött under cirka 15 års tid, vilket är normal livstid.⁵²

Men förutom de vanliga friska bytesdjuren rensar den även upp vår natur från bland annat gamla och sjuka bytesdjur, något som inte alltid framkommer i vargdebatten, där allt kretsar kring riven boskap eller tjuvjakt på varg.⁵³ Här kan kritik riktas mot jägarna, som är den andra gruppen, inte bara för de olovliga tjuvskjutningarna men också för att de ofta inriktar sig på

⁴⁹ Landin, 001207, 20.00.

⁵⁰ Landin, 001221, 20.00. Nez Perceindianerna kan man läsa om på www.ungafakta.se/indianer/Stammar/platan1.html samt user.tninet.se/~tsx473m/in2/nez_perce.html. 060506, 20.55.

⁵¹ Vill man veta mer om denna grupps inställning till vargen så kan man läsa Sjölander-Lindqvist.

⁵² Muntligt Kråk, 060503, Muntligt Kaddik, 060503. En vaja är en renko som används i avel.

Ersättningssumman är den summa som gäller just nu. Läs mer om ersättningssystemet på

www.regeringen.se/content/1/c4/12/76/c6ba0dfe.pdf, 060522, 22.00, s. 1ff.

⁵³ Muntligt Lindström, 060424.

att skjuta kalvar, något som i längden formar mindre hälsosamma älg- och rådjurstammar.⁵⁴ Jägarna har i vargen en konkurrent om de byten som de båda jagar, där älg och rådjur dominerar.⁵⁵ Detta är något som framställs som ett argument i debatten, men som Annelie Sjölander-Lindqvist i sin rapport inte får fram som ett reellt argument. Istället säger hennes informanter att det ”roliga” i att röra sig i skog och mark har försvunnit med en ökande vargstam.⁵⁶ I andra länder har varghatet lugnat ner sig men i Sverige och Skandinavien stormar det fortfarande kraftigt i vargdebatten.

3.1 Fråga 1

Att jägarna ser vargen som en konkurrent är inte alltid positivt sett av alla, och en av dem som står på vargens sida är journalisten Christina Lindberg som skriver: ”Jägarkåren vill ”viltvårda” vår fauna utan konkurrens och genom selektiv avskjutning hålla klövviltet på sådana nivåer att de kan skjuta över 100 000 älgar och omkring 165 000 rådjur årligen. I denna så kallade viltvård ingår också att tjuvskjuta mellan 20 och 30 vargar och över 100 lodjur årligen. En kriminell jakt där jägare i tyst samförstånd håller varandra om ryggen.”⁵⁷

Detta kan vara ett av svaren på min första fråga, nämligen: ”Varför sätter man inte ut nya vargar för att få en bättre genpol i den redan befintliga vargstammen?” Frågan är kontroversiell och väcker väldigt känslor hos människor, vare sig man är positiv eller negativ till varg. Niklas Holmqvist på Svenska Jägareförbundet säger: ”Det är så politiskt laddat att sätta ut varg”. Något som härleder sig till den tidigare nämnda misstanke om att Naturvårdsverket satt ut de tre vargar som är grunden i dagens vargstam. Det är politiska beslut som gjort att vargen finns här och inte förslag från allmänheten. Likaså var det ett politiskt beslut som stod bakom utrotningen, något som kan jämföras med behandlingen av vargfrågan i Yellowstone Nationalpark, USA. En överstatlighet gör att folk i gemen känner frustration över att de inte själva kan påverka de beslut som har med vargen att göra.⁵⁸

Vargen attackerar inte människor men den psykiska rädslan över att inte kunna röra sig fritt i skog och mark eller att få försvara sina lösgående husdjur ger en inneboende otrygghet. En viktig punkt i det hela är också de risker en jakthund utsätts för, vid jakt med lös hund, i vargrevir. Enligt Johan Lindström på Skånes Djurpark blev 17 jakthundar dödade under den

⁵⁴ För en mer ingående studie vore det naturligtvis intressant att kontakta alla jaktlag i landet för att ta reda på vad de skjutit under jaktsäsongen, då bland annat för att kontrollera om inriktningen mot ungdjur stämmer.

⁵⁵ Muntligt Holmqvist Niklas, biolog på Svenska Jägareförbundet, 060505.

⁵⁶ Sjölander-Lindqvist, 2006, s. 39ff.

⁵⁷ Lindberg Christina, *Vargarna dödas* – för att jägarna inte vill dela med sig, Debatt, 040406, Aftonbladet, Stockholm 2006, s.33.

⁵⁸ Muntligt Holmqvist, 060505. Muntligt Kaddik, 060503. Muntligt Kråk, 060503. Landin, 001207, 20.00.

senaste jaktsäsongen.⁵⁹ Förslag på skyddsjakt på problemindivider hade löst mycket av detta dilemma och varit en ”pysventil” för befolkningen i berörda områden, tycker Niklas Holmqvist.⁶⁰

Att det är problem mellan olika organisationers intressen är tydligt under samtalens gång. Att det förekommer ”kollisionskurs med Naturvårdsverket och Jägareförbundet” och att varken Sametinget eller Jägareförbundet har något att säga till om framkommer flera gånger, liksom tal om politikerförakt och havererad rovdjurspolitik från Naturvårdverkets sida.⁶¹ Det som också försvårar handläggningen av vargfrågan är att vargarna rör sig i gränstrakterna mellan Sverige och Norge. I Norge är fäboddriften mer utbredd än i Sverige vilket gör att fler tamdjur råkar ut för rovdjur, något som har lett till en hårdare rovdjurspolitik i vårt grannland.⁶²

Min tanke har också varit att djurparksvargar borde kunna sättas ut då de inte är släkt med de vilda vargarna men här förklarar Mats Amundin, vargkoordinator på Kolmårdens Djurpark, problematiken i detta val. Han säger att för att en varg ska kunna jaga så måste den lära sig detta av sina föräldrar, något som djurparksvargarna inte kan bistå med eftersom de får maten serverad. Att lära vargarna jaga innebär även etiska frågor om att släppa in bytesdjur till en vargflock i hägn. Resultatet skulle inte bli jakt, där bytesdjuret faktiskt har en möjlighet att undkomma, utan slakt då vargarna skulle lära sig att tränga upp bytet i ett hörn av hägnet. Den andra orsaken är att djurparksvargarna, även om de är vilda, är vana vid att ha människor omkring sig. Deras naturliga skygghet är rubbad. Man kan föda upp vargar i hägn utan kontakt med människor men det kräver oerhörda resurser för att kunna sköta det hela utan att vargarna påverkas. Till exempel måste då föda, i form av kadaver, levereras via helikopter.⁶³ Och Johan Lindström säger, med tanke på utsättning av djurparksvargar: ”Du kommer aldrig få ett tillstånd av myndigheterna att göra detta. För opinionen, alltså jägarkåren med mera, det skulle bli ett sånt ramaskri, så... det skulle inte fungera bara.”⁶⁴

Under denna fråga kom också tankar upp på den utrotningspolitik som vargarna utsatts för av ”den vite mannen” under 1900-talet och som gjorde att de till slut bara återfanns i Norrland (sameland), där de fann respit. Att de faktiskt fann ett livsrum här har att göra med den

⁵⁹ Muntligt Lindström, 060424. Man kan läsa mer om viltskador, orsakade av rovdjur, på våra tamdjur på www.viltskadecenter.se/ovriga_pdf/statistik/Viltskadestatistik_2005_7_april.pdf. 060520, 05.35.

⁶⁰ Muntligt Rapp, 060503, Muntligt Holmqvist, 060505.

⁶¹ Muntligt Lindström, 060424. Muntligt Kråik, 060503. Muntligt Holmqvist, 060505.

⁶² Sjölander-Lindqvist, 2006, s. 17f.

⁶³ En brasklapp i det hela är att en vild vargtik 2003 uppvaktade en hane i hägn i Norge. Resultatet blev att efter beslut så släpptes tiken in i hägnet där hon senare födde en kull med valpar. Detta har haft till följd att alla valpar i hägn numera kontrolleras med blodprov för att kunna följa släktena. Muntligt Amundin, 060519.

⁶⁴ Muntligt Lindström, 060424.

samiska filosofin att alla djur har existensberättigande, något som är glömt idag då samerna framställs som de som vill utrota vargen och ofta dras över samma kant som jägarkåren⁶⁵.

Att åsikterna går isär även inom de olika organisationerna är en självklarhet. Men faktum kvarstår att det inte är lätt för vargarna att springa ”gatlopp genom Norrland”, som Mats Amundin uttryckte det. Trots detta är chansen att komma igenom på sommaren större då varken lockande renar eller avslöjande vargspår finns att se i markerna. Och att vargar vandrar även då är inte ovanligt, enligt vargspåraren Mats Rapp i Leksand.⁶⁶

3.2 Fråga 2

Detta leder mig vidare till fråga 2: ”Är det ett medvetet val av de svenska myndigheterna?” Min misstanke var då att det kanske var ett medvetet val, att inte göra något aktivt för bevarandet, för att utrota vargen. Detta opponerar sig Johan Lindström mot: ”Inte från myndigheternas sida... försöker man inte. Man försöker däremot, där, man försöker alltså hitta någon balans här, mellan jägarkåren, naturfolken däruppe... alltså renägare, lantbrukare och liknande... och hitta någon form av balans här och få dem att förstå, att ska vi ha varg i det här landet så måste vi ha in något nytt för att inaveln är så hotad, så att om det här fortgår så kommer det bara att dala ner här. Då pratar vi 20, 30 år så finns det inga vargar kvar för de kommer att ta död på sig själva. Materialet är för dåligt.”⁶⁷

På Naturvårdsverket följer man det lagförslag som antagits i riksdagen, att vargen ska invandra naturligt.⁶⁸ Att myndighetsföraktet är starkt utbrett tas upp i en rapport som nyligen sett dagens ljus, *Den är ju inte i fårhagen på studiebesök – Om lokala perspektiv och uppfattningar om varg och svensk rovdjurspolitik*, av Annelie Sjölander-Lindqvist på Göteborgs Universitet.⁶⁹ En av de saker våra arbeten har gemensamt är människors frustration över att inte bli hörda.⁷⁰ Vill inte politikerna lyssna vad gör man då? Jo, man tar saken i egna händer, eller i det här fallet, vargen i egen bösspipa. Jag är övertygad om att hela vargdebatten kunnat vara mindre infekterad om myndigheterna bara lyssnat på de människor som vill säga något i frågan. Mycket av frustrationen ligger just i att det man säger inte respekteras. Att ett rovdjursliv sätts framför ett tamdjursliv eller för den skull, en hel kultur. Och att en engångssumma ska ersätta de djur man förlorat. ”Då kommer Sveriges Regering och tror att allting kan köpas för pengar... pengar är allt. Då kan de ju köpa sina egna liv för pengar om

⁶⁵ Muntligt Kråik, 060503. Muntligt Holmqvist, 060505.

⁶⁶ Muntligt Rapp, 060503.

⁶⁷ Muntligt Lindström, 060424.

⁶⁸ Muntligt Hallander, 060503.

⁶⁹ Sjölander-Lindqvist, 2006.

⁷⁰ Muntligt Kaddik, 060503. Muntligt Kråik, 060503.

det är så jäkla mycket värt... Värdet i de där pengarna. De är ju inte värt någonting. Annat än för stunden. Och vi vill inte sälja ut oss för pengar, utan vi vill ha kvar våra renar och vår kultur", säger Anders Kråik, renägare i Handölsdalens sameby i Härjedalen/Jämtland.⁷¹

3.3 Fråga 3

"Kan man ha varg i renbetesområdena?" Anders Kråik fortsätter: "Om man tittar till vargen så... så är det nog tyvärr så att... Vi kan inte acceptera någon varg i renkötselområdena. Det är oförenligt helt enkelt. ... Antingen får man ju välja att ta bort rennäringen eller så vargen... Och det är inte utav illvilja eller för att man inte skulle vilja... det går att förena lodjur, järv, björn, andra rovdjursarter... på en viss nivå i alla fall..."⁷² Anna-Marja Kaddik, renägare i Grans sameby, håller med men säger att det inte är dödandet som är det största problemet utan "det är den panik renarna upplever med varg i närheten". Renar i panik springer utan kontroll och kan spridas över stora områden, något som ger både merarbete och ökade omkostnader för samebyn.⁷³ Att en ensam varg kan orsaka detta kaos hänger troligen ihop med de stora vargflockarnas gemensamma jakt förr i tiden.

Anna-Marja Kaddik är positiv till varg men säger ändå: "Om det då kommer en varg in i mina renar då kommer inte jag att vara glad. Om jag förlorar ett helt gäng renar på grund av att det har varit en varg inne i dem, så kommer jag att vara jättearg..." Hon säger vidare att det är lätt för henne att ha en positiv inställning till att varg ska finnas, för hon berörs inte av dem, utan hör bara hur andra samebyar inom vargområdena har det. Hon undrar också hur hon själv skulle reagera om hennes by fick vargar på besök. Vargen har genom tiderna ruinerat många same på bara en natt, något som fortfarande går igen. Här spökar den gamla lagstiftningen om att man inte får lov att döda varg, trots attacker, om djuren är frigående.⁷⁴ Detta tycker Anna-Marja Kaddik är fel för, som hon säger: "Vi har tamrenar också... alltså renar som är tama och liksom speciellt. För annars... sådana man har hemma ibland, sådana som är mer som husdjur. Och liksom, om en sådan blev tagen... av vad som helst och... det är ju ungefär som om någon skulle ta ihjäl en hund."⁷⁵

⁷¹ Muntligt Kråik, 060503. Läs även på www.regeringen.se/content/1/c4/12/76/c6ba0dfe.pdf, s. 20, om rennäringen.

⁷² Muntligt Kråik, 060503.

⁷³ Muntligt Kaddik, 060503.

⁷⁴ § 27 omhandlar skydds jakt, § 28 omhandlar att vid angrepp och därefter (befarat) upprepat angrepp på tamdjur får rovdjur dödas. Läs utförligare text i Hermansson, BB, 23 kap, Jaktförordning, 27 § och 28 §, Stockholm 2005, s.563. Läs även Sjölander-Lindqvist, avsnittet om *Lagstiftning* för en mer etnologisk syn på saken, 2006, s. 32.

⁷⁵ Muntligt Kaddik, 060503.

3.4 Fråga 4

”Kan man få det att fungera praktiskt med varg i Sverige?” Olika förslag finns men opinionen mot att över huvudtaget ha varg är inom olika områden kraftig.⁷⁶

Svenska Jägareförbundet anser att vi ska ha varg i landet men säger i sin handlingsplan för varg att de ”konstaterar dock att riksdagens beslutande vargpolitik leder till oönskade konflikter mellan målet att bevara en livskraftig vargstam och andra intressen”. Jägareförbundet har delat in Sverige i 10 områden som ska husera mellan ett och två alfapar⁷⁷ med flock.⁷⁸ Det som jag reagerat mot när jag läst denna handlingsplan är att man vill ha varg även där det finns renbetesområden och att man tror att man kan få vargarna att stanna inom respektive område. Detta är jag skeptisk mot med tanke på vargarnas sociala liv och deras vandringar, som kan sträcka sig över många hundra mil, i jakt på ett nytt revir och en partner. Dock kan jag hålla med om att en ökad skydds jakt borde införas på problemindivider. Men då blir det också viktigare att stammen tillåts få in nya individer, med andra gener, som kan fortplanta sig och på det sättet öka på vargstammen. Detta kan i förlängningen göra att stammen även kan komma att klara licensjakt.⁷⁹ Svenska Jägareförbundets förhoppning är då att en ökad förståelse för vargen ska infinna sig, inte bara hos deras egna medlemmar, utan även hos gemene man.⁸⁰ Ett annat förslag jag upplevde som positivt för alla parter var upprättandet av vargtelefoner dit man kan ringa för att få reda på om varg rör sig inom just ditt delområde. Detta både med tanke på jakt och folk i övrigt med lösgående hund.⁸¹

Niklas Holmqvist, Svenska Jägareförbundet, säger ”att vargen ska få finnas i Sverige... det ska den ju göra liksom, det är ju klart den ska det. Men hela Sveriges natur idag, den är ju inte naturlig så att säga. Det finns ju egentligen ingen vildmark kvar. Så allting handlar ju om... om så att säga designad natur som vi vill ha den. Vi skjuter ner älgstammen jättemycket för att få lite skogsskador och så vidare. Allting styrs ju av människan idag så då måste vargstammen också, så att säga, läggas på en rimlig nivå som gör att det fungerar helt enkelt.”⁸² Detta tas även upp i Jaktlagen där man kan läsa att ”Viltet ska vårdas i syfte att

⁷⁶ Muntligt Kråik, 060503. Se även Sjölander-Lindqvist, 2006, s. 41ff.

⁷⁷ Alfapar är en hona och en hane som reproducerar sig tillsammans. De har högsta rang i flocken.

⁷⁸ Läs mer i *Svenska Jägareförbundets handlingsplan för varg*, antagen 051024 på www.jagareforbundet.se.

⁷⁹ Här håller jag med Olof Liberg som i rapporten *Genetic aspects of viability in small wolf populations*, 2002, se s. 8 i den svenska sammanfattningen, först föreslår en sårbarhetsanalys på varg innan licensjakt antages.

⁸⁰ Svenska Jägareförbundet, *Svenska Jägareförbundets handlingsplan för varg*, antagen 051024, s.5ff. Muntligt Rapp, 060503.

⁸¹ Svenska Jägareförbundet, 051024. Hund ska helst hållas kopplad under perioden 1 mars-den 20 augusti. Läs lagtext i Hermansson, BB, 23 kap, Jaktlag (1987:259), 6 §, Stockholm 2005, s.552 samt 22 kap, Lag om tillsyn över hundar och katter (1943:459), 1 §, s. 549, i samma bok.

⁸² Muntligt Holmqvist, 060505.

bevara de viltarter som tillhör landets viltbestånd...” men man ska samtidigt ”... främja en med hänsyn till allmänna och enskilda intressen lämplig utveckling av viltstammarna”.⁸³

Det som räddade bergsgorillorna i Afrika kanske också kan rädda den skandinaviska vargstammen, nämligen safaris. Att det finns de som anammat idén kan man se på länkarna på ”De 5 Storas” hemsida.⁸⁴ Och trots att flera av respondenterna säger att många människor är rädda för rovdjur så kan jag ändå tänka mig att det finns en marknad för vargsafaris, just på grund av att risken för vargattacker är så liten.⁸⁵ Vargen är ständigt aktuell men de stora flockarna är ett minne blott och att få se en varg är få förunnat. Under de 15 år som Mats Rapp spårat rovdjur har han sett varg 6-7 gånger och även det tycker han är för mycket. Det är ju inte meningen att man ska se varg när man spårar, då ligger man för nära. Men inte är det farligt heller säger han och fortsätter: ”Jag har ju varit med på flertal vargmärkningar också... när de vaknat upp och så här, så att... jag har ju varit med då när de stuckit iväg och vaknat upp och... och det enda de vill då, vargen, det är att sticka iväg därifrån. Det är... det är instinkten de har, att avlägsna sig från oss farliga människor.” ... ”Och det har ju hänt att de gått in i lyor och märkt valpar också och kollat hur många de är och så här. Och tiken har bara flytt därifrån. Så det, det är inga problem. Så heller, det. Man kan ju inte provocera en varg mer än så där va. Så att det, det är inga farliga djur det här, för människans del.”⁸⁶ Att vargen är ett skyggt djur, med vissa individundantag, tas också upp i de finska och spanska artiklarna där man undersökt och kommit fram till att vargarna helst undviker stora vägar och områden där människor bor. Att detta blir allt svårare i vårt land gör att konflikterna ökar.⁸⁷

3.5 Andra ämnen

Som en avslutning på diskussionsdelen vill jag här ta upp andra ämnen som kommit upp under intervjuerna och som jag anser vara av värde för den fortsatta debatten.

Mitt stora intresse för den biologiska mångfalden gör att jag har svårt att acceptera att arter ibland försvinner.⁸⁸ Detta är något som även Sjölander-Lindqvist tar upp.⁸⁹ Men enligt Olof Liberg på Grimsö forskningsstation är det ingen ekologisk katastrof om inte vargen finns i

⁸³ Hermansson, BB, 23 kap, Jaktlag (1987:259), 4 §, Stockholm 2005, s.552.

⁸⁴ www.de5stora.com/omRovdjuren/lankar/lankar.asp?Sortering=Benamning&SorteringStigande=true,060429,08.30.

⁸⁵ Muntligt Kaddik, 060503. Muntligt Kråik, 060503. Muntligt Rapp, 060503.

⁸⁶ Muntligt Rapp, 060503.

⁸⁷ Blanco et al., 2005. Kaartinen et al., 2005.

⁸⁸ Se till exempel Centrum för biologisk mångfald, *Biodiverse*, nr 1. 2006, med tema Förbisedd mångfald.

⁸⁹ Sjölander-Lindqvist, 2006, s. 50f.

Skandinavien. Däremot tycker han att vargen har ett ”etiskt, estetiskt och moraliskt upplevelsevärde”.⁹⁰

På Skånes Djurpark har man testat elbaserat rovdjursstängsel som numera finns att tillgå för att skydda våra husdjur. Problemet är dock att våra rovdjur är så olika, till exempel kan både järv och lo hoppa väldigt högt, något som ställer till det i ett område som huserar flera olika rovdjur.⁹¹ Kanske är detta något att använda för att skydda renarna, men som Anders Kråik så klokt säger: ”Man kan ju inte hägna in hela Norrland”. Det ligger också ett naturvärde i ohägnade områden och trots att ersättning finns att få för rovdjursstängsel så är inte pengar allt. ”Vandringfolken” måste få ha sin kultur kvar. Han fortsätter med att jämföra samernas situation idag med indianernas när den vite mannen tog deras bufflar och vietnamesernas, vars risfält fylldes med gift under Vietnamkriget. ”Vi måste ju få välja själv vad vi vill... vad vi vill livnära oss på här uppe... Och ersätta ren mot varg det är ju... nej, det tror jag inte på...⁹²

Att vargdebatten härmed skulle vara avslutad är en önskedröm.⁹³ Det jag fått höra och det jag läst har gett mig en ökad förståelse för de problem som, bland annat, samerna upplever. De slutsatser jag kommit fram till presenterar jag som ett antal förslag vilket är tankar och idéer som vi, mina respondenter och jag, diskuterat under våra samtal och som jag nu sammanställt.

1) Ett första förslag kan vara att skjuta av de ungvargar som lever i renbetesland. Då kommer alfavargarna naturligt att söka sig mer söderut, något som hänt med den hane som bland annat Camilla Wikenros följt under flera år. Han har förlorat tre tikar under mystiska omständigheter och har nu flyttat sitt revir längre söderut, där han träffat en ny tik. Viktigt är att inte skjuta de invandrande vargar som vandrar genom området på väg söderöver. Avskjutningarna kan då ses som ett led i att bevara den samiska vandringskulturen.

2) Ett annat förslag är en ökad förståelse från myndigheternas sida och en öppenhet i de diskussioner man har för bevarandet av rovdjuren i vårt land. Jag anser att en aktiv inplantering ska komma till stånd. De argument jag har för detta är att inaveln börjar bli kritisk. Genom en aktiv inplantering kan man även införa ökad skydds jakt och på sikt även licensjakt på varg, vilket leder till att alla berörda parter är involverade.

⁹⁰ Muntligt Liberg, 060503.

⁹¹ Muntligt Lindström, 060424. Information om hur rovdjursstängsel ser ut och fungerar kan man hitta på följande nätsidor: www.lgprodukter.se/rovdjur/. www.de5stora.com/rovdjurManniska/tamdjur/stangsel/index.asp samt www.viltskadecenter.se, 060429, 08.30.

⁹² Muntligt Kråik, 060503. Läs mer om gamla tiders hägnader i *Hägnader och stängsel i kulturlandskapet* utgiven av Riksantikvarieämbetet 2002.

⁹³ Läs ett av alla inlägg i debatten i SNF:s medlemstidning, Sveriges Natur, nr 2, duellen mellan Svenska Rovdjursföreningen och Svenska Jägareförbundet i *Behövs varje varg*, 2006, s. 44ff.

3) Likaså måste en ändring i jaktlagen komma till stånd men i kombination med ökad information om vargens sociala liv. Varje människa måste naturligtvis ha rätt att försvara sina egna djur, inhägnade eller lösgående. Däremot får man inte skjuta hur som helst. Det måste finnas fog bakom en skjutning. Man får inte glömma det personliga ansvaret.

4) Vargsafaris kan vara ett steg i rätt riktning. Något som Johan Lindström håller med om när han berättar om en omvänd jägare som fått ett vargbesök i present och som först inte alls kunnat förstå varför han skulle titta på vargar, men som fått en ökad respekt för detta rovdjur.⁹⁴

5) Jag föreslår en omvärdering av vargens roll i landskapet. Den är inte bara ett rovdjur utan kan även ses som en nyckelart för andra djurgrupper. De rester som lämnas kvar, efter ett fällt byte, tas om hand av bland annat fåglar och insekter.⁹⁵

Vargen är ett, tidvis, stort problem. Det går det inte att sticka under stol med, men lösningar måste finnas. Vi har tagit ifrån vargen dess naturliga levnadsområden och format landskapet efter våra behov. Kanske är det nu dags att vi ger tillbaka av det vi tagit och visar respekt även för andra individer. Eller är det som en naturvårdande släkting till mig sa, att vargen inte passar in i kulturlandskapet? Har vi omvandlat vårt land, ”Norra Europas sista vildmark”, till ett kulturlandskap som inte längre har plats för ett djur som lever som det gjort i tusentals år? Eller är samhällsutvecklingen sådan att vi får acceptera att alla djur inte har plats? Debatten fortsätter och kräver kunnigt folk med insikt i det aktuella ämnet, men också folk som berörs och som har känslor både för och emot vargen. Det är viktigt för förståelsen inte bara av detta djur, utan även för berörda människor, att alla får komma till tals.⁹⁶

4. Tillkännagivande

Under resans gång har jag pratat med många underbara människor med skilda intressen och bakgrund. De har villigt delat med sig av sin kunskap och sina tankar, något som har varit av stort värde för uppsatsens tillblivelse. Jag vill tacka alla de positiva människor, som jag redan presenterat i intervjudelen, för dessa fantastiska samtal. Men jag vill också passa på att tacka följande personer som haft betydelse för uppsatsen:

Min handledare, lektor Joachim Regnell och programansvarig för Landskapsvetarprogrammet på Högskolan Kristianstad, för de kloka tankar och förslag han delgivit mig för att få till en bättre uppsats.

⁹⁴ Muntligt Lindström, 060424. Jag fick själv uppleva vargarna på så nära håll som tre meter, en mäktig upplevelse. 060424.

⁹⁵ www.artdata.slu.se/rodlista/Faktablad/cani_lup.PDF.

⁹⁶ Även informanterna i Sjölander-Lindqvistrapporten tar upp behovet av kunskap om vargen, 2006, s. 48.

Johan Elmberg, professor i zoökologi på Högskolan Kristianstad, för inspirerande föreläsningar om biologisk mångfald samt hans hjälp med att komma igång med arbetet via databaserna på skolan.

Jag vill också tacka min medstudent på Landskapsvetarprogrammet, Jerker Svensson, för utbyte av tankar och idéer under arbetets gång.

Sist men inte minst vill jag tacka hundarna Nimbus och Paddington samt vargarna på Skånes Djurpark för att de villigt ställde upp som modeller i denna uppsats.

Jag vill också skänka en tanke åt jägaren och konstnären Erik Mårts från Hansjö i Dalarna, där han sitter i sin himmel, för de fina skisser som i bearbetad form pryder framsidan. Övriga bilder i arbetet är tagna av författaren om inget annat anges.

5. Sammanfattning

Den runt 130 individer stora vargstammen, koncentrerad till Värmland, Dalarna och Närke, betecknas som "akut hotad" på Artdatabankens rödlista och idag följer Naturvårdsverket den proposition som antogs 1/7 2001, och som Sveriges riksdag antagit för bevarandet av våra rovdjur. "I propositionen redovisar regeringen en sammanhållen rovdjurspolitik för att säkerställa att de fem rovdjursarterna björn, järv, lo, varg och kungsörn långsiktigt finns kvar i den svenska faunan" och "För arter som ännu inte nått sådana antal att deras överlevnad kan anses säkrad i ett längre perspektiv, dvs. varg och järv, fastställs etappmål i stället för miniminivåer. Innan etappmålen är uppnådda bör skydds jakt tillåtas endast i mycket begränsad omfattning". Stammen lider idag av inavelsproblem då inga nya vargar lyckats ta sig in från finskryska populationen sedan 1991.

Syftet med uppsatsen har varit att besvara följande frågor, i huvudsak med hjälp av bland annat intervjuer:

1) Varför sätter man inte ut nya vargar för att få en bättre genpol i den redan befintliga vargstammen?

2) Är det ett medvetet val av de svenska myndigheterna?

3) Kan man ha varg i renbetesområdena?

4) Kan man få det att fungera praktiskt med varg i Sverige?

Oppositionen *mot* varg varierar lika mycket som den *för* varg. Respondenterna i denna uppsats vill ha varg i Sverige men säger att det i vissa områden är praktiskt omöjligt på grund av, till exempel, renbetning. Samer och jägare verkar vara de två grupper som är mest påverkade av vargarnas levnad.

Frustration i att inte själv kunna påverka politiska beslut gör att tjuvskjutningar ses som en lösning på vargproblemen. Men andra lösningar måste finnas som kan göra det möjligt att ha varg i Sverige. De lösningar som framkommer i det här arbetet är en sammanställning av de tankar och åsikter som framkommit och diskuterats mellan mig och mina respondenter.

1) Avskjutning av de ungvargar som lever i renbetesland, för att styra varggrupperna söderut. Viktigt är att inte skjuta de invandrande vargar som vandrar genom området. Avskjutningarna kan då ses som ett led i att bevara den samiska vandringskulturen.

2) En större förståelse från myndigheternas sida och en öppenhet i de diskussioner man har, för bevarandet av rovdjuren i vårt land, samt en aktiv inplantering gör att man kan införa ökad skydds jakt och på sikt även licensjakt på varg.

3) Likaså måste en lagändring komma till stånd men i kombination med ökad information om vargens sociala liv. Varje människa måste naturligtvis ha rätt att försvara sina egna djur. Dock får man inte glömma det personliga ansvaret.

4) Vargsafaris kan vara ett steg i rätt riktning.

5) Vargen är inte bara ett rovdjur utan kan även ses som en nyckelart för andra djurgrupper.

Vargen har en lång historia och för den fortsatta debatten krävs kunnigt folk som är insatta i vargens sociologi, men även människor som berörs av vargen på ett eller annat sätt.

6. Käll- och litteraturförteckning

6.1. Tryckta källor

- Andrén Henrik, Bensch Staffan, Liberg Olof, Pedersen Hans-Christian, Sand Håkan, Sejberg Douglas, Wabakken Petter, Åkesson Mikael, *Severe inbreeding depression in a wild wolf (Canis lupus) population*, Biology letters, nr 1, 2005.
- Arnstberg, Karl-Olov, *Fältetnologi*, Carlsson Bokförlag, Stockholm 1997.
- Björklund Stig, Levander Lars, *Ordbok över folkmålen i Övre Dalarna*, utgavs i tre band, Dialekt- och Folkminnesarkivet, Uppsala, 1981-1989.
- Blanco Juan Carlos, Cortés Yolanda, Virgós Emilio, *Wolf response to two kinds of barriers in an agricultural habitat in Spain*, Canadian journal of zoology, vol. 83, nr 2, National research council of Canada 2005.
- ”Dalmas”, *Snäll?*, s. 32, Debatt 060510, Aftonbladet, Stockholm 2006.
- Centrum för biologisk mångfald, *Biodiverse*, årgång 11, nr 1, CBM, Uppsala 2006.
- Det Bästa, *All världens sagor*, Rödluvan, Reader’s Digest AB, Stockholm 1968.
- Disney Walt, *Kalle Anka & Co.* nr 1, Richters Förlag, Malmö 1948.
- Elander Magnus, Widstrand Staffan, Lewenhaupt Johan, *Rovdjur*, Bokförlaget Max Ström, Stockholm 2002..
- Gustafsson John-Erik, *Hägnader och stängsel i kulturlandskapet*, Riksantikvarieämbetets förlag, Stockholm 2002.
- Hermansson Gabriella, Huvudredaktör, *Sveriges Rikes Lag*, utgiven av Gregow Torkel, Norstedts Juridik, Stockholm 2005
- Jansson Hans, Jägare och naturvän, *Naturens hämnd på korkade människor*, Insänt, s.28, 060112, Aftonbladet, Stockholm 2006.
- Kaartinen Salla, Kojola Ilpo, Colpaert Alfred, *Finnish wolves avoid roads and settlements*, Finnish Zoological and Botanical Publishing Board 2005.
- Liberg Olof, *Genetic aspects of viability in small wolf populations*, [Elektroniskt], tillgänglig som pdf på www.naturvardsverket.se/bokhandeln/, Rapport, Naturvårdsverket, Stockholm 2002.
- Lindberg Christina, *Vargarna dödas – för att jägarna inte vill dela med sig*, s. 33, Debatt, 040406, Aftonbladet, Stockholm 2006.
- Naturvårdsverket, *Naturvård i förändring*, Edita AB, Stockholm 2006.
- Persson Jens, Sand Håkan, *Vargen*, Viltet, ekologin och människan, Svenska Jägareförbundet, Spånga 1998.
- Pugnetti Gino, *Hundar*, PA Nordstedt & Söners Förlag, Stockholm 1982.

Sjölander-Lindqvist Annelie, ”Den är ju inte i hagen på studiebesök, Om lokala perspektiv och uppfattningar om varg och svensk rovdjurspolitik”, Rapport 2006:1, CEFOS, Göteborg 2006.

Skogsmulle, Karlskrona, *Varg ska inte skjutas* – ett intelligent djur, Insändare, 051224, Aftonbladet, Stockholm 2005.

Svenska Jägareförbundet, *Svenska Jägareförbundets Handlingsplan för varg*, Svenska Jägareförbundet, Spånga 2005.

Svenska Naturskyddsföreningen, *Sveriges Natur*, årg. 97, nr 2, Stibo Graphic, Horsens, Danmark 2006.

6.2. Muntliga källor

Muntligt, Amundin Mats, vargkoordinator på Kolmårdens djurpark, 011-249018, 060519

Muntligt, Hallander Claes, handläggare på Naturvårdsverket, 08-698 10 00, 060503.

Muntligt Holmqvist Niklas, biolog på Svenska Jägareförbundet, 0155-24 62 07, 060505.

Muntligt Kaddik Anna-Marja, renägare, Grans sameby, Västerbotten, 0703-67 66 56, 060503.

Muntligt, Kråik Anders, renägare, Vemdalen, Härjedalen/Jämtland, 0684-66 85 00, 060503.

Muntligt Liberg Olof, forskare på Grimsö Forskningsstation, 0703-94 95 19, 060503.

Muntligt Lindström Johan, djuransvarig på Skånes Djurpark, 0706-89 02 25, 060424.

Muntligt Rapp Mats, vargspårare, Länsstyrelsen i Dalarna, 0247-345 01, 060503.

Muntligt Wikenros, Camilla, doktorand, Grimsö Forskningsstation, 0702-82 62 56, 060503.

Nilsson Bo, föreläsning Högskolan Kristianstad, 051007.

planeringsinfo@tv4.se, Andreasson Malte, 060506.

6.3. Internet

Artdatabanken, Faktablad om varg: www.artdata.slu.se/rodlista/Faktablad/cani_lup.PDF, 060507.

Eniro, Telefonupplysning på nätet: www.eniro.se, 060423.

FjällMistra: www-fjallmistra.slu.se/, 060509.

Grimsö forskningsstation: grimso.nvb.slu.se/, 060502.

Indianer på Commersen, Nez perceindianerna:

www.ungafakta.se/indianer/Stammar/platan1.html, 060506.

Järvzoo: www.jarvzoo.se, 060503.

LG Produkter AB, Rovdjursstängsel: www.lgprodukter.se/rovdjur/, 060429.

Nationalencyklopedin, Kvalitativ metod:

www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_sect_id=234209&i_history=3, 060423.

Nationalencyklopedin, Kvantitativ metod:

www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_sect_id=234260&i_history=2, 060423.

Nationalencyklopedin, Rödluvan:

www.ne.se.ezproxy.bibl.hkr.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=297875&i_word=r%f6dluvan, 060423.

Naturvårdsverket: www.naturvardsverket.se, 060515.

Nez perceindianerna: user.tninet.se/~tsx473m/in2/nez_perce.html, 060506.

Regeringen, Sammanhållen Rovdjurspolitik:

www.regeringen.se/content/1/c4/12/76/c6ba0dfe.pdf, 060504.

Regeringen, Ändringar i jaktförordningen § 28: www.regeringen.se/sb/d/108/a/51002, 060515.

Rovdjurscentret De 5 stora: Kortfakta om vargen,

www.de5stora.com/omrovdjuren/varg/kortfakta/index.asp, 060424.

Rovdjurscentret De 5 stora: Länkar,

www.de5stora.com/omRovdjuren/lankar/lankar.asp?Sortering=Benamning&SorteringStigande=true, 060424.

Rovdjurscentret De 5 stora: Rovdjursstängsel,

www.de5stora.com/rovdjurManniska/tamdjur/stangsel/index.asp, 060424.

Rovdjurscentret De 5 stora: Vargens biologi,

www.de5stora.com/omrovdjuren/varg/fakta/index.asp, 060424.

Rovdjurscentret De 5 stora: Vargens historia,

www.de5stora.com/omrovdjuren/varg/historia/index.asp, 060424.

Skandulv skandulv.nina.no/, 060502.

Skånes Djurpark: www.skansedjurpark.se/, 060502.

Svenska Jägareförbundet: www.svenskajagareforbundet.se, 060505.

Viltskadecenter: www.viltskadecenter.se, 060429.

Viltskadecenter, Viltskadestatistik på våra rovdjur:

www.viltskadecenter.se/ovriga_pdf/statistik/Viltskadestatistik_2005_7_april.pdf, 060520.

6.4. Kartmaterial

Liberg Olof, *Genetic aspects of viability in small wolf populations*, Figur 3, Rapport, Naturvårdsverket, Stockholm 2002.

6.5. Övriga källor

Landin Marianne, producent, *Naturen* med Bo Landin, TV4, 001207, 20.00 (Yellowstone National Park).

Landin Marianne, producent, *Naturen* med Bo Landin, TV4, 001221, 20.00 (Forskarna).

Mårts Erik, Skisser till omslag, *Konstnär och jägare*, (avliden), Hansjö, Dalarna